

3. אי-בטחון אונטולוגי

עתה נוכל לנסח ביתר דיוק את אופי מחקרנו הקליני. יכולה להיות לאדם תחושת נוכחות בעולם כאדם אמיתי, חי, שלם ובמובן הזמן — המשכי. כך הוא יכול לחיות בתוך העולם ולפגוש באחרים. וחויית העולם והאחרים גם היא אמיתית, חיה, שלמה והמשכית.

אדם כזה, הבטוח באופן אונטולוגי בסיסי, יעמוד מול כל אירועי החיים, הביולוגיים, הרוחניים, האתיים, הסוציאליים מתוך תחושה ברורה מרכזית של מציאות עצמו וזהות עצמו ומציאות האנשים האחרים. לעתים קרובות קשה לאדם בעל תחושה כזאת של זהותו העצמית ומהותו האינטיגרלית, של המשכיות הדברים, של מהימנות התהליכים הטבעיים וממשותם, של ממשות האחרים — להתיק עצמו לתוך עולמו של מי שחוויתו נטולת ודאיות שכאלה.

מחקרנו זה עוסק בבעיות הנובעות מהיעדרם, החלקי או הכמעט מלא, של הבטחונות הנובעים מעמדה קיומית שאקרא לה בטחון אונטולוגי ראשוני; ובחרדות ובסכנות המתעורות לדעתי רק בהקשר של אי-בטחון אונטולוגי ראשוני, ובנסיונות לטפל בחרדות ובסכנות אלה.

המבקר הספרותי, ליונל טרילינג (1955), מתיחס לניגוד שברצוני להעמיד בין עמדה קיומית בסיסית של בטחון אונטולוגי לבין עמדה של אי-בטחון אונטולוגי בהשוותו את עולמם של שקספיר וקיטס לזה של קפקא:

... לגבי קיטס, ההבחנה ברע מתקיימת לצדה של תחושת זהות עצמית חזקה מאד ולכן אינה נגלית מיד. לקוראים מסוימים בני זמננו היא

תיראה מסיבה זאת פחות חריפה. באותו אופן אם נשווה את שקספיר וקפקא, בלא להתחיס לדרגת הגאונות של כל אחד מהם, ונדון בהם רק כמציגי סבל אנושי וניכור קוסמי, הרי קפקא הוא שעושה זאת ביתר עצמה ומלאות. ואמנם השיפוט עשוי להיות נכון, דוקא משום שעבור קפקא תחושת הרע אינה עומדת בסתירה לתחושת זהות עצמית. עולמו של שקספיר, כמו זה של קפקא, הנו אותו תא-כלא שממנו מובלים הנדונים מדי יום למיתה. שקספיר לא פחות מקפקא, כופה עלינו את אי הרציונליות האכזרית של חיי אנוש, את סיפורו של רפה-שכל, את האלים הילדותיים המענים אותנו לא על מנת להעניש אלא לשם משחק, ולא פחות מקפקא, מתמרד שקספיר כנגד צהנת בית-אסורים זה שהוא עולמנו, ואופינים לו מאד ציורי הסלידה. אבל בתאו של שקספיר חברה טובה לאין ערוך. מלכיו, מאהביו, וליצניו חיוניים ומלאים טרם מותם. אצל קפקא, עוד זמן רב לפני שהספק יוצא לאור, אפילו זמן רב לפני שהמשפט הודוני נפתח, משהו נורא נעשה לנאשם. אנחנו יודעים כולנו מהו: נשלל ממנו כל מה שעושהו אדם, מלבד אנו-שיותו המופשטת, שכמוהו כמו השלד שלו — אין בו כדי לעשות אדם. הוא נטול הורים, בית, אשה, ילד, התחייבות או חשק; אין לו כל קשר עם כוח, יופי, אהבה, חכמה, אומץ, נאמנות, או תהילה וגאווה שניתן להפיק מכל אלה. כך שאנו יכולים לומר שידיעתו של קפקא את הרע קיימת ללא ידע סותר של העצמי בבריאותו ובתוקפו, בעוד שידיעתו של שקספיר את הרע קיימת תוך כדי סתירה זאת במלוא כוחה האפשרי.

אנו מוצאים, כפי שמציין טרילינג, שאמנם מעמיד שקספיר דמויות שחויי-תן העצמית היא אמיתית וחיונית ומלאה, גם כשהם אכולי ספקות ומעוני קונפליקט. אצל קפקא אין זה כך. ואכן, המאמץ למסור חוויות בהיעדר בטחונות שכאלה, נראה כמאפיין את עבודתם של סופרים ואמנים אחדים בני זמננו. חיים, בלא להרגיש בחיים.

אצל סמואל בקט, למשל, נכנסים לעולם שאין בו כל תחושה סותרת של העצמי "בבריאותו ובתוקפו", כדי לרכך במשהו את היאוש, האימה, ונטל הקיום. שני הנוודים הממתינים לגורו נדונים לחיות בצורה זאת:

א ס ט ר ג ו ן : אנחנו תמיד מוצאים משהו, אה, ידי, כדי לתת לנו את הרושם שאנחנו קיימים?

ו ל ד י מ י ר (בחוסר סבלנות): כן, כן, אנחנו קוסמים, אבל הבה נעמוד במה שהחלטנו, לפני שנשכח.

בציור, פרנסיס בקון, כמוהו כאחרים, מטפל בנושאים דומים. בדרך כלל, ברור שמה שנדון בו כאן מבחינה קלינית אינו אלא מדגם קטן מתוך משהו שבו הטבע האנושי מסובך ועמוק, ואנו נוכל להבינו רק באופן חלקי.

נתחיל בא מן ההתחלה :

לידה ביולוגית הנה פעולה מוחלטת שבאמצעותה בא האורגניזם של התינוק אל העולם. תינוק חדש הוא אפוא הוויה ביולוגית חדשה, בעל אישיות משלה, ממשית וחיונית. זו נקודת המבט שלנו; אבל מהי נקודת המבט של התינוק? בתנאים רגילים, הלידה הפיסית של אורגניזם חדש לתוך העולם חונקת תהליך מתקדם ומהיר שדרכו, בזמן קצר עד להדהים, חש התינוק את עצמו חי וממשי ובעל תחושת הוויה, עם המשכיות בזמן ומיקום במרחב. ובכן, בעקבות לידה פיסית וחיים ביולוגיים נולד התינוק גם באורח אכזיסטנציאלי כחי וקיים. התפתחות זאת נתפסת בדרך כלל כמובנת מאליה ומספקת את הוודאות שבה נתלות כל הוודאיות האחרות. כלומר, לא רק מבוגרים רואים בילדים הוויות ביולוגיות אמיתיות שיש בהן רוח חיים, אלא הם חוזים את עצמם כבני-אדם מלאים ממשיים וקיימים, ובהתאם לכך חוזים גם יצורים אנושיים אחרים כחיים וממשיים.

הפרט יכול אפוא לחוות את הווייתו כאמיתית, חיה, שלמה, כמובחנת משאר העולם, בנסיבות רגילות, בבהירות כזאת שזהותו והאוטונומיה שלו אינן מוטלות בספק; הוא יכול לחוות את הווייתו כרציפה בזמן, כבעלת עקביות פנימית, ממשית, כבעלת מקוריות וערך; כשוות-שטח במרחב עם הגוף; ובדרך כלל שראשיתה בלידה או בסמוך לה והיא צפויה להכחדה עם המוות... כך יש לאדם גרעין מוצק של בטחון אוטולוגי. אלא שאין זה תמיד כך. בנסיבות חיים רגילות עשוי האדם לחוש עצמו יותר בלתי מציאותי מאשר מציאותי; יותר מת מאשר חי, ומובחן רק באופן רופף משאר העולם, כך שזהותו והאוטונומיה שלו עומדות תמיד בספק. הוא עשוי להיות נטול תחושת המשכיות בזמן, ומחוסר הרגשה שלטת של עקביות או אחדות אישית. הוא עלול להרגיש יותר אי-ממשי מאשר ממשי, ובלתי מסוגל להניח שהחומר ממנו הוא עשוי הנו מקורי, טוב, ובעל ערך. והוא עשוי לחוש עצמו כמנותק חלקית מגופו.

וכמובן, מן הנמנע הוא שאדם כזה, יחוש עצמו יותר "בטוח" בעולם מאשר "בתוך עצמו", כל ה"פיסיוגנומיה" של עולמו תהא שונה בהכרח מזו של אדם שתחושת עצמו מבוססת בבטחה בתוך בריאותו ותוקפו. קשריו לאחרים יהיו בעלי משמעות ותפקיד שונים לחלוטין. אנו יכולים לחוות מראש שאצל אדם שהווייתו בוטחת במובן החווייתי הראשוני, יהיה הקשר לאחרים מספק מבחינה פוטנציאלית, בעוד שהאדם שאינו בטוח מבחינה אוטולוגית, מוטרד בעצם ההתקיימות, יותר מאשר בסיפוק עצמו.

ונסיבות החיים הרגילות מהוות איום לגבי סף הבטחון הנמוך שלו.*
אם אמנם הושגה עמדת בטחון אונטולוגי ראשונית, נסיבות החיים הרגילות
שוב אינן מתמידות באיום על עצם הקיום. ואם לא הושג בסיס כזה לחיים,
מהוות נסיבות חיי היום-יום הרגילים איום מתמיד ואכזרי.
רק אם דבר זה מובן, אפשר להבין כיצד יכולות להתפתח פסיכוזות
מסוימות.

אם אין אדם יכול לקבל את אמיתותו, חיותו, זהותו והאוטונומיה שלו
ושל אחרים כמובנות מאליהו, הרי שעליו להתמסר לחיפוש דרכים כדי
לנסות להיות אמיתי, לשמר את חיות עצמו או של זולתו, לקיים את
זהותו, ולמנוע עצמו, במאמץ, כפי שהוא עצמו יאמר זאת, מלאבד את
עצמיותו. מה שלגבי מרבית האנשים הוא בגדר אירועי יום-יום, דברים
שמבחינים בהם בקושי, משום שהם נטולי משמעות מיוחדת, יכול להיעשות
משמעותי ועמוק עם הוא תורם לקיים את הוויית האדם או מאיים עליו
בביטול הווייתו. אדם כזה שלגביו, יסודות העולם הם בעלי היררכיה שונה
של משמעותיות מזו של האדם הרגיל, מתחיל, כפי שאנו אומרים זאת,
"לחיות בעולם משל עצמו". מכל מקום, אין זה נכון לומר, ללא אסמכתא
זהירה, שהוא מאבד "קשר עם" המציאות, ומתכנס לתוך עצמו. מאורעות
חיצוניים שוב אינם משפיעים עליו באותה דרך שבה הם משפיעים על
אחרים. אין לומר שהם משפיעים עליו במידה פחותה יותר; נהפוך הוא:
לעתים תכופות הם משפיעים עליו במידה רבה יותר. אין זה כלל נכון
שהוא נעשה "אדיש ומכונס". אבל יתכן שעולם חווייתו נעשה עולם
אחר — ששוב אין הוא יכול לשתף בו אנשים אחרים.

אבל לפני שנחקור התפתחויות אלה, מן הראוי לתאר בשלושה ראשי
פרקים — שלוש צורות של חרדה שאפשר למצוא אצל האדם הבלתי בטוח
מבחינה אונטולוגית: טביעה-היבלעות, היפרצות (Implosion) והתאבנות.

1. היבלעות

במהלכה של פגישה של קבוצה טיפולית, מתפתח ויכוח בין שני פציינטים.
פתאום מפסיק אחד מהם באמרו: "אינני יכול להמשיך. אתה מתווכח

* ניסוח זה דומה מאד לניסוחיהם של ה. ס. סוליבן, היל, ה. פ. פרום-רייכמן,
ובמיוחד לניסוחו של ארייטי. פדרו, למרות שהוא מבטא עצמו בצורה שונה
מאד, מפתח גם הוא השקפה דומה.

במטרה ליהנות מהנצחון עלי. במקרה הטוב תנצח בוויכוח, במקרה הרע — תפסיק בו. אני מתווכח במגמה לשמר את קיומי". פצינינט זה היה איש צעיר ובריא, אבל כפי שאמר בעצמו, פעילותו בוויכוח, כמו בכל חייו, אינה מכוונת להשגת סיפוק אלא "לשימור קיומו". עכשיו אפשר לטעון, שאם באמת הוא מדמה בנפשו שהתבוסה בוויכוח מסכנת את קיומו, הרי שהוא "בבירור מחוץ למגע עם המציאות" והוא באמת פסיכוטי. אבל זו תהא קביעה בלא כל תרומה להבנת הפצינינט. מכל מקום, חשוב לדעת שאם פצינינט זה היה נתון לסוג החקירה הפסיכיאטרית, הרי תוך עשר דקות של התנהגות ודיבור היו מגלים בו "סימני" פסיכוזה. קל למדי לגרות "סימנים" אלה אצל אדם שספך הבטחון הבסיסי שלו הוא כה נמוך עד כי כל קשר עם אדם אחר, ולו גם קשר קלוש או לכאורה "בלתי-מוזיק", מאיים עליו להכריעו.

תחושה איתנה של זהות עצמית אוטונומית דרושה לאדם כדי שיוכל להת-קשר אל משנהו. אחרת — כל קשר מאיים על הפרט באיבוד זהותו. אפשר לכנות צורה אחת של סיטואציה זו בשם היבלעות — האדם מפחד מכל התקשרות עם כל אדם וכל דבר ואפילו עם עצמו, שכן אי הוודאות לגבי היציבות האוטונומית שלו חושפת אותו לאימה שמא יאבד בקשר את זהותו ועצמאותו. ההיבלעות אינה גראית לו רק כדבר העלול לקרות לו בין אם ירצה בכך ובין אם לאו, על אף מאמציו הפעילים ביותר למנעו. הוא חי את עצמו כמי שמציל את עצמו מטביעה על-ידי פעילות מתמדת, מותחת ונואשת ביותר. ההיבלעות מורגשת כסכנה המרחפת עליו בהיותו מוגן (וכך אחוז, תפוס), בהיותו אהוב, או אפילו בהיותו גראה. להיות שנוא, זה אולי מפחיד מסיבות אחרות — אבל לעתים תכופות זה מאיים פחות מאשר להיהרס, כפי שהוא חש זאת, דרך הטביעה באהבה. האמצעי העיקרי הננקט כדי לשמר זהות תחת לחץ אימת הטביעה — הוא הבידוד; וכך, במקום הקטביות שבין פרידה וקשר, המבוססת על אוטונומיה אישית, קיימת האנטיתזה שבין אובדן הוויה מלא על-ידי היבלעות באדם האחר ובין בדידות מוחלטת. אין אפשרות שלישית בטוחה של קשר דיאלקטי בין שני אנשים, כששניהם בטוחים בקרקע שעליה הם עומדים, ועל בסיס זה, יכולים "לאבד עצמם" אחד בתוך משנהו. כך יכולים הדברים להתרחש בדרך "אותנטית" רק כשהאנשים בטוחים בעצמם. אם אדם שנוא את עצמו עשוי הוא לשאוף לאבד את עצמו בתוך האחר, ואז היבלעות באחר תהא בריחה מעצמו. במקרה הנוכחי יש לחשוש מאפשרות זאת, הקיימת תמיד.

אמנם מאוחר יותר נראה שדבר המפחיד והמרתיע ביותר ב"רגע" מסוים יכול להפוך למשהו נשאר יותר מכל.

מחרדה זאת אנו למדים על צורה אחת של מה שקרוי "תגובה תרפויטית שלילית" לאינטרפרטציות נכונות לכאורה בפסיכותרפיה. להיות מובן כדבעי משמע להיבלע, להיחסם, לטבוע, להיאכל, להיחנק על-ידי הבנתו המקפת-כל כביכול של אדם אחר. מכאיב ובודד להיות תמיד בלתי מובן, אבל יש בכך לפחות, מנקודת מבט זאת, מידה של בטחון.

לכן, מפחידה אהבתו של האחר יותר מאשר שנאתו, או שבעצם כל אהבה מוחשת כביטוי של שנאה. להיות אהוב — משמעו להידחק לעמדה של חייב שלא ברצונו. בתרפיה עם אדם כזה, הדבר האחרון שיש בו טעם הוא להעמיד פני "אהבה" או "דאגה" יותר מכפי שחשים. ככל שמניעיו המסור־בכים בהכרח של המטפל, ל"עזור" לאדם מסוג כזה, יתבטאו יותר בהקפדה "לתת לו לחיות" ולא "להטביע" אותו מחד-גיסא או להפגין אדישות מאדך-גיסא — כן תגבר התקוה.

כאשר מנסים לתאר כיצד מורגש האיום של הזהות, משתמשים בדימויים שונים, ואפשר להזכירם כאן כקשורים לאימת "ההיבלעות" — כמו למשל להיקבר, להישטף, להיסחף לתוך חולות גודדים. דימוי האש נשנה שוב ושוב, שכן אש יכולה להיות ההבוב המהסס של חיוניות האדם הפנימית, ויכולה להיות כוח זר הרסני שיכלה אותו. פסיכוסים מסוימים אומרים בעת התקף — שהם נשרפים, שגופם אחוז להבות. פציינט אחר מתאר את עצמו כקר ויבש, ומפחד מכל חמימות או לחות. הוא ייבלע על-ידי האש או המים, ובכל מקרה ייהרס.

2. היפרציות (implosion)

תיבה זו היא החזקה ביותר שביכולתי למצוא בשביל הצורה הקיצונית שווינקוט מכנה אותה התנגשות במציאות. מונחו של וינקוט אינו מוסר, למען האמת, את מלוא האימה שבראיית העולם, כאילו בכל רגע הוא עשוי לפלוש באלומות לתוך הפרט בהחניקו את זהותו, כפי שגז מתפרץ לתוך חלל. האדם מרגיש שכמוהו כחלל — הגו ריק. אבל ריקנות זו היא הוא עצמו. למרות שבדרכים אחרות הוא שואף להתמלאותה של ריקות זאת, הוא מפתח מפני התרחשות שכזאת, שכן הגיע להרגשה שכל מה שהוא יכול להיות איננו אלא לא-כלומיות גוראה זאת של חלל זה. לכן, כל "קשר" עם מציאות נחוזה כאיום גורא לכשעצמו, שכן המציאות,

מתוך עמדה כזאת, היא בהכרח פולשת, ולכן מהווה היא בעצמה איום לכל זהות שהפרט עשוי להניח שיש לו. וכך המציאות, באימה בבליעה או בפלישה — היא הרודף. למעשה, אנו כולנו מרוחקים רק שתיים או שלוש מעלות מהוויות מסוג זה. רק חוס קל, וכל העולם יכול לקבל מראית נוגשת ורודפת.

3. איבון ודפרסונליזציה

ישנן משמעויות אחדות למונח "איבון":

1. צורה מיוחדת של אימה, שבה אדם מתאבן, כלומר הופך לאבן.
2. הפחד מפני התרחשות כזאת: הפחד מפני האפשרות להפוך מאדם חי לדבר מת, לאבן, לרובוט, לאוטומט, ללא אוטונומיה אישית של פעולה, משהו ללא סובייקטיביות.
3. הפעולה "המגית" כשמישהו מנסה להפוך את זולתו לאבן, "לאבנו"; ובהרחבתה — הפעולה שבאמצעותה שולל מישהו את האוטונומיה של האחר, מתעלם מרגשותיו, ומסתכל בו כבחפץ, הורג את החיים שבו. במובן זה ניתן להשתמש במונח דפרסו-נליזציה: מתיחסים אליו לא כאל אדם, כאל גורם חפשי, אלא כאל דבר.

דפרסונליזציה היא טכניקה שמשתמשים בה כאמצעי לטפל בזולת, כשזה נעשה מטריד או מיגע מדי. שוב אין מגיבים על רגשותיו אלא מתחילים לראותו ולטפל בו כאילו אין לו רגשות. האנשים שבמוקד עניננו כאן נוטים גם להרגיש את עצמם פחות או יותר במצב של דפרסונליזציה, והם נוטים גם לעשות כך לאחרים, תמיד מפחדים הם שאחרים יתיחסו אליהם כך. הפעולה של הפיכתו לדבר — מאבנת אותו בפועל. כאשר מטפלים בו כפי שמטפלים ב"חפץ" — הסובייקטיביות שלו עצמו אוולת כפי שאוול הדם מן הפנים בהחווירם. באופן בסיסי נזקק הוא לאישור מתמיד מן הזולת לקיומו כאדם.

דפרסונליזציה חלקית של אחרים מתרחשת ללא-הרף בחיי יום-יום ורואים אותה כנורמלית, אם לא כנשפאת ממש. רוב היחסים מבוססים על נטיה לדפרסונליזציה חלקית כלשהי, כשמתיחסים לזולת לא במונח של תשומת-לב למי ולמה שהוא מהווה בעצמו, אלא כאל רובוט דמוי-איש המשחק תפקיד או נוטל חלק במכונה גדולה שבה גם האדם עצמו משחק תפקיד אחר.

מקובל לטפח לפחות את האשליה שישנו תחום מוגבל של מחיה שהוא חפשי מדהומניזציה זאת. יתכן שדוקא בתחום זה מורגש הסיכון הגדול ביותר, והאדם הנגוע באי-בטחון אונטולוגי חי סיכון זה בעוצמת-יתר. הסיכון מתבטא כך: אם אדם רואה בולתו גורם חופשי, הריהו פתוח לאפשרות לראות גם את עצמו כאובייקט ולכן לחוש כביכול שהסובייקטיביות שלו אולת. הוא עומד אפוא תחת האיום של היותו לא יותר מחפץ בעולמו של האחר, ללא חיים עצמאיים, ללא כל הווייה בפני עצמה. במונחי חרדה כזאת, עצם הפעולה של תחושת האחר כאדם, מורגשת כהתאבדות ממש. סרטור דן בחווייה זאת באופן מבריק בחלק ג' של "היש והאין".

הבעיה פשוטה באופן עקרוני. אפשר להרגיש חיות וערך בהווייה העצמית דרך הזולת, או להיפך — דלדול והפחתה. אדם יכול להגיע מתוך כך להרגשה מוקדמת שכל קשר עם זולתו יביא לתוצאה השניה, ומכאן שכל "אחר" מהווה איום על ה"אני" שלו, על יכולתו לפעול בצורה אוטונומית, ולא בגלל מה שאותו אחר יוכל או לא יוכל לעשות. אלא בגלל עצם קיומו.

נמחיש כמה מן הנקודות הנ"ל בעזרת מקרהו של גיימס, כימאי בן עשרים ושמונה.

טענתו החוזרת לא-הרהר היתה שאינו יכול להיעשות "אדם", אין לו "עצמיות"; "אני הנני רק תגובה לאנשים אחרים, אין לי זהות משלי" (תהיה לנו הזדמנות, מאוחר יותר, לתאר בפרטים את התחושה של היעדר "אני" אמיתי, בפרקים 5 ו-6). הוא חש שהוא נעשה יותר ויותר "אדם מיתי", אין לו משקל, ולא חמריות משלו "אני הנני רק פקס הצף על פני האוקיינוס".

אדם זה היה עסוק מאד באי-היותו-אדם; הוא תלה כשלון זה שלו באמו: "הייתי רק הסמל שלה. מעולם לא הכירה בזהות משלי". בניגוד להנמכה העצמית שלו ולאי-הוודאות ביחס לעצמו, הוא היה תמיד על סף היחנקות והימעכות על-ידי המציאות הנפלאה שייצגו אנשים אחרים. בניגוד למשקלו העצמי המבוטל, אי-הוודאות והיעדר המסה שלו — היו האחרים יציבים, החלטיים, בעלי-כוח ובעלי מסה. הוא חש שבכל דרך שהיא עמדו האחרים בטולם גבוה משלו. ובפועל, בו בזמן, לא היה מוכרע בנקל. הוא השתמש בשתי תחבולות עיקריות כדי לשמר את בטחונו. האחת היתה הכנעה בלתי רגילה כלפי הזולת (פרק 7); והשניה — מין ראש מדווה אינטלקט-טואלי שהפנה כלפי אחרים. שתי תחבולות אלה שנקט ביחד, שמרו על

הסובייקטיביות שלו בכך שלא היה עליו לחשוף אותה ומתוך כך שמעולם לא יכלה להגיע לכדי ביטוי עצמי ישיר ומייד. בהיותה סודית, היתה בטוחה. שתי הטכניקות יחד נועדו למנוע סכנת היבלעות ודפרסונליזציה.

התנהגותו החיצונית היתה הגנה כנגד הסכנה שהיה נתון בה ללא הרף, כלומר סכנת היותו ל"דבר" של משהו אחר, בכך שהעמיד עצמו כפקק ולא יותר (אחרי הכל, מה יותר בטוח מכך באוקיגוס?) בו בזמן, הוא הפך בכל זאת את האחר לחפץ בעיני עצמו, כשהוא מבטל כך בדרך מגית כל סכנה לעצמו, מתוך שמפרק הוא את אויבו מנשקה. בהרסו, בינו לבין עצמו, את האדם האחר כאדם, הוא שולל ממנו את כוחו למחצו. בנטלו ממנו את חיוניותו האישית, בכך שרואה הוא אותו כאבזר מיכני ולא כיצור אנושי, הוא מרחיק את הסיכוי שחיוניותו זאת תחניקו, תפלוש לתוך ריקנותו או תהפוך אותו לנספה בלבד.

גיימס זה היה נשוי לאשה מלאת-חיים, בעלת אישיות חזקה ומחשבה עצמית. היחסים שקיים איתה היו פרדוכסליים; מצד אחד היה לגמרי בודד ומבודד, ומצד שני היה כמעט טפיל. הוא חלם, למשל, שהגו צדף הדבוק לגוף אשתו. ומשום שיכול היה לחלום זאת, חש יותר ויותר צורך להיאבק בה על-ידי הצגתה כלא יותר מאשר מכונה. הוא תיאר את צחוקה, כעסה, עצבותה, בדיוק "קליני", ואפילו הרחיק לכת עד שהתיחס אליה כאל "דבר", "ואז זה התחיל לצחוק". היא היתה ל"דבר" משום שכל דבר שעשתה היה צפוי ובר-ניבוי. אם יספר לה הלצה, למשל והיא (זה) תצחק הרי ברור מכך שטבעה "מותנה" לגמרי והגו דמוי רבובט. הוא הציג זאת למעשה באותם מונחים שתיאוריות פסיכיאטריות מסוימות נוקטות כדי לתאר פעולות אנושיות. בהתחלה הופתעתי ונהייתי מיכולתו הגלויה לדחות את דברי ולהתנגד להם, או גם להסכים עמי. זה גראה כאילו יש לו מחשבה משלו, יותר מכפי שהניח, ושלא היה נפחד מכדי להפגין עצמאות מסוימת. אבל הסתבר שיכולתו זאת לפעול כאדם אוטונומי ביחסים אתי נבעה מתחבולתו הסודית לראות בי לא אדם חי, אדם בזכות עצמו ובעל עצמיות משלו, אלא מין רבובט מתוחכם שהוא עצמו מלעיטו בידע עד שנפלטות ממנו לאחר שהות קצרה תגובות מילוליות. עם השקפה סודית זאת אודותי כ"דבר" יכול היה להופיע כ"אדם". מה שלא יכול היה לשאת — יחסי אדם לאדם, במלוא מובנם.

חלומות שבהם מובטאת צורה זו או אחרת של אימה שכיחים אצל אנשים כאלה. חלומות אלה אינם וריאציות על פחד היאכלות המופיעים אצל

אנשים הבטוחים אונטולוגית. להיאכל אין משמעותו בהכרח לאבד זהות עצמית. יונה הנביא היה מאד הוא-עצמו גם במעי הדג. רק מעט סיוטי לילה מרחיקים לכת עד כדי נגיעה בחרדות של אבדן-זהות, בדרך כלל מפני שרוב האנשים, אפילו בחלומותיהם, נתקלים בסכנות המאיימות עליהם באופן פיסיו. אבל אינן נוגעות בגרעין הקיומי. בסיוט-הלילה הקלסני, מתעורר החולם באימה. אבל אימה זאת אינה אובדן "העצמי". הפציינט החולם על חזיר מפוטם המעיק על חזהו ומאיים לחנקו והוא מתעורר באימה — לכל היותר מאיימת עליו בסיוט זה סכנת חנק, אבל לא סכנה של התפוררות עצם הווייתו.

השיטה ההגנתית של הפיכת האם המאיימת או דמות-השד ל"דבר" — שכחה בחלומותיהם של פציינטים. פציינט אחד חלם תכופות על שמשולש שחור קטן הופיע בפינת חדרו וגדל יותר ויותר עד שעמד לבלעו — ובנקודה זאת התעורר תמיד שטוף אימה. היה זה צעיר פסיכטי שחי עם משפחתי חרשים אחדים, וכך יכולתי להיטיב להכירו. היתה רק סיטואציה אחת, עד כמה שיכולתי להעריך, שבה מסוגל היה להשתחרר מחרדה. זה היה בעת שהאזין למוסיקת-ג'ז.

העובדה שאפילו בחלום, חייבת דמות-האם לעבור דפרסונליזציה כזאת, מורה עד כמה היא מהווה סכנה פוטנציאלית ל"אני", כנראה על בסיס הפרסונליזציה ההתחלתית המפחידה שלה וכשלון תהליך נורמלי של דפרסונליזציה.

מדרד בוס (1957) מביא דוגמאות של חלומות אחדים, המבשרים פסיכוזה. באחד מהם, נבלעת החולמת באש.

אשה כבת שלוש חלמה, כשעדיין חשה עצמה בריאה לחלוטין, שהיא עולה באש באורווה. מסביבה, באש, הלכה והתפשטה שכבת לבה. חצי מתוך גופה וחצי מבחון, יכלה להבחין כיצד האש נשנקת תחת שכבה זאת. לפתע היתה כולה מחוץ לאש, והיכתה במקל על מנת לשבור את הלבה ולהשיג אויר. אבל עד מהרה נתעייפה החולמת, והאש כבתה לאטה. ארבעה ימים לאחר חלום זה חלתה בסכיזופרניה אקוטית. בפרטי החלום ניבאה החולמת במדויק את מהלך הפסיכוזה שלה... היא באמת התחילה בהתקשחות ובהתכנסות לתוך עצמה. ששה שבועות מאוחר יותר היא התגוננה שוב בכל כוחה כנגד דעיכת אש חייה, עד שלבסוף דעכה לגמרי נפשית ורוחנית. עתה, מזה כמה שנים, כמוה כלוע הר-געש כבו... (עמ' 162).

ברוגמה אחרת, מתרחשת התאבנותם של אחרים, דבר המשרת את התאבנות החולם. (עמ' 3—162):

נערה בת עשרים וחמש חלמה שבישלה ארוחת ערב לחמשת בני משפחתה. היא הגישה אותה, ועתה קראה להוריה, אחיה ואחותה לסעודה. איש לא ענה ורק קולה חזר כהד ממערה עמוקה. מודאגת מן הריקנות הפתאומית של ביתה מיהרה למעלה לחפש את משפחתה בחדר הראשון, שם יכלה להבחין בשתי אחיותיה כשהן ישובות על שתי מיטות. על אף קריאותיה נשארו בתנוחה נוקשה בלתי טבעית ואפילו לא ענו לה. פתאום הבחינה שאינן אלא פסלי אבן. היא נמלטה בפהד ומיהרה לחדר אמה. גם אמה הפכה לאבן וישבה דמומה בכורסתה, גועצת באויר עיגים וגוגיות. החולמת נמלטה לחדר אביה. הוא עמד במרכזו. ביאוושה מיהרה אליו ובחיפוש הגנה, נתלתה על צווארו. אבל גם הוא היה עשוי אבן, ולמירב אימתה הפך לחול משחיבקה אותו. היא התעוררה באימה נוראה והיתה כה המומה שלא יכלה לנוע במשך מספר דקות. אותו חלום-זוועה חזר ארבע פעמים במשך ימים אחדים. באותו זמן הציגה לכאורה תמונה פיסית ומנטלית בריאה, והוריה נהגו לכנותה "קרן-האור של המשפחה". עשרה ימים לאחר ההופעה הרביעית של החלום, לקתה הפציינטית בסכיזופרניה אקוטית והציגה סימפטומים קטטוניים חמורים. היא נכנסה למצב שהיה דומה עד להשתייץ להתאבנות הפיסית של משפחתה כפי שהופיעה בחלום. היא הוכרעה בחיי הערות שלה על-ידי דגמי התנהגות שבחלומה ייחסה אותם לאחרים.

תופעה, הנראית ככללית היא שבנקודה מסוימת הסכנות המאיימות ביותר כאילו "מופנמות" על מנת לקדם את הופעתן בפועל. כך, תוויתור על עצמאות משמש כאמצעי לשמירתה באופן סודי; ההתחפשות למוות נעשית אמצעי לשמירת החיים (אויבנדרוף 1950), הפיכה עצמית לאבן היא דרך שלא להיהפך לאבן על-ידי אחר. "היה קשה" — מייעץ גיטשה, במובן שגיטשה עצמו, סבורני, לא התכוון לו — להיות קשה כאבן ולפיכך כמת, ולקדם כך את סכנת ההמתה בידי אדם אחר. הבנה עצמית (הבלעה עצמית) הנה הגנה כנגד הסיכוי להיבלע בתוך הבנתו של אדם אחר. היבלעות בתוך אהבה עצמית — מונעת היבלעות באהבתו של אחר. גראה גם שה שיטה המועדפת של התקפת הזולת, מבוססת על אותו עקרון, שכן ההתקפה מורגשת כמובלעת ביחסו של האחר. לכן, האדם החרד שהסובייקטיביות שלו תיבלע, תינגף, או תוקפא על-ידי האחר — ינסה תכופות לבלוע, לנגוף או להרוג את הסובייקטיביות של זולתו. התהליך קשור במעגל חסר מוצא. ככל שמנסה האדם לשמר את עצמאותו וזהותו על-ידי ביטול האינדיבידואליות האנושית המיוחדת של האחר, כן גראה לו נחוץ יותר להמשיך

בכך, שכן עם כל שלילה של הסטטוס הקיומי של האחר, פוחת הבטחון הקיומי העצמי, האיום מצד האחר מתעצם ומתוך כך יש לשלול עוד ביתר עוצמה.

בליקוי זה שבתחושת האוטונומיה העצמית נכלל גם כשלון האדם לקיים את תחושת עצמו כאדם — מול האחר, וגם הכשלון לקיימה בפני עצמו. זהו כשלון לקיים תחושת הווייה עצמית ללא נוכחות אנשים אחרים. זהו כשלוננו של אדם להיות הוא עצמו, להתקיים לבדו. וכפי שגיימס ניסח זאת: "אנשים אחרים מסטקים לי את קיומי". זה נראה כעומד בסתירה לפחד שהוזכר לעיל, שמא אנשים אחרים ימנעו ממנו את קיומו. אבל סותר או אבסורדי ככל שזה יכול להיות — שתי עמדות אלה מתקיימות זו בצד זו, והן אופייניות מאד לסוג זה של אדם. היכולת לחוות עצמו כאוטונומי, משמעה שהאדם באמת הגיע להכרה שהוא אדם נפרד מזולתו. אין זה משנה עד כמה אני מסור לשמחתו או סבלו של מישהו אחר — הוא אינו אני, ואני אינני הוא, ככל שיכול אדם להיות בודד או עצוב, להתקיים לבדו. העובדה שהאחר איננו אני, עומדת כנגד העובדה האמיתית באותה מידה שהקשר שלי אליו הנו חלק ממני. אם הוא נפטר או עזב, הרי שוב אינו כאן, אבל הקשר שלי אליו נמשך. מכל מקום, אינני יכול למות את מותו במקומו, והוא לא יוכל למות את מותי. כפי שסרטור מעיר בענין זה על מחשבתו של היידגר, האחר אינו יכול לאהוב בשבילי או להחליט את החלטותי, כפי שאיני יכול לעשות זאת בשבילו. בקצרה, הוא אינו יכול להיות אני, ואני אינני יכול להיות הוא.

אם הפרט אינו מרגיש עצמו אוטונומי, משמע שאינו יכול להרגיש בצורה רגילה לא את ניתוקו ולא את קשריו אל הזולת. היעדר תחושת אוטונומיה משמעו שמישהו מרגיש שעליו להיות קשור וכרוך באחר, או שהאחר כרוך בו, במובן החורג מן האפשרויות הגלומות בפועל במבנה הקשר האנושי. משמע — שההרגשה שאדם נמצא בעמדה של תלות אונטולוגית כלפי האחר (כלומר תלוי באחר לשם עצם הווייתו) ותופסת מקום של תחושת קשר אתו, המבוססת על הדדיות אמיתית. בידוד וניתוק מוחלט — טים נחשבים כאלטרנטיבה היחידה לקשר נוסח ומפיר (ערפד) או צדפה שבו דם החיים של האחר נחוץ לשם הקיום העצמי ובו בזמן הוא מהווה איום לקיום העצמי. לכן, הקוטביות היא בין בידוד מוחלט או טשטוש זהות מוחלט יותר מאשר בין ניתוק וקשר. האדם נע ללא הרף בין שני הקצוות, כששניהם כאחד בלתי אפשריים. מתוך כך הוא מגיע לחיות כאותם

צעצועים מיכניים הנמתחים לקראת גירוי מסוים עד לנקודה מסוימת, ואז נמשכים הם אחורה עד שהם נמתחים שוב, וכך ללא סוף. אנשים אחרים היו נהוצים לקיומו, אמר גיימס. הפציינט האחר, הנתון באותה דילמה בסיסית, התנהג בדרך הבאה: הוא קיים את עצמו מנותק ומבודד במשך חודשים, התגורר לבדו בחדר בודד, התקיים בצמצום על הסכונות מועטים, הוזה בהקיץ. אבל בעשותו כך, התחיל להרגיש שהוא מת מבפנים; הוא הפך "ריק" יותר ויותר, והבחין ב"התדלדלות מתקדמת של דרך חיי". חלק גדול מגאוותו והערכתו העצמית נבעו מהתקיימות זאת בפני עצמו, אבל משום שמצב הדפרסונליזציה התקדם, הוא הגיח אל תוך החיים הסוציאליים לתקופה קצרה במטרה לקבל "מנה" של זולת, אבל לא "מנת-יתר". הוא דמה לשתיין היוצא לאורגיות שתייה פתאומיות בין תקופות יבשות, אלא שבמקרה שלו ההתמכרות — שלגביה היה נפחד ובוש ככל מכור סמים החוזר בתשובה — היתה נתונה לבני-אדם אחרים. תוך זמן קצר, היה מתחיל להרגיש שהוא בסכנת מלכודת במעגל שאליו נכנס, והיה מסתגר שוב בבידודו בתערובת של חוסר תקווה, חשד ובושה. כמה מן הנקודות שנדונו לעיל מומחשות בשני המקרים הבאים:

מקרה א'. החרדה שבהרגשת הבדידות. תקושי המוצהר של גב' פ' הוא הפחד להימצא ברחוב (אגורפוביה). ממבט קרוב יותר נתחוויר שחרדתה נתעוררה משחשה את עצמה לבדה, ברחוב כמקום אחר. היא היתה מסוגלת להיות לבדה, כל עוד לא חשה שהיא באמת לבדה. וזה סיפורה: היא היתה בת יחידה ובודדה. לא היתה כל איבה או הזנחה גלויה במשפחה. בכל זאת חשה שהוריה היו תמיד מועסקים זה בזו מכדי להבחין בה באמת. היא גדלה בשאיפה למלא חלל זה בחייה, אבל מעולם לא הצליחה לספק את עצמה או לשקוע בעולם משלה. תמיד שאפה להיות חשובה ומשמעותית למישהו אחר, תמיד היה לה צורך במישהו אחר, מעל לכל רצתה להיות אהובה ונערצת, ואם לא — העדיפה להיות שנואה מאשר לא-מורגשת. היא רצתה להיות משמעותית למישהו אחר בכל יכולתה, בניגוד לזכרון מתקופת ילדותה, כאשר לא עניינה את הוריה, שלא אהבוה ולא שואוה, לא העריצוה ולא בושו בה. כתוצאה מכך ניסתה לבחון את עצמה במרפאה, אבל מעולם לא עלה בידה לשכנע את עצמה שהיא באמת מישהו. מעולם גם לא הצליחה להתגבר על פחדיה שעה שאיש לא היה לידה.

משגדלה והיתה נערה מושכת מאד, נישאה בגיל שבע-עשרה לגבר הראשון שהבחין בקסמה. עובדה אופיינית היא שנראה לה כי הוריה לא הבחינו במתרחש אצלה עד שהודיעה על אירוסיה. היא היתה כחוגגת נצחון ובוטחת בעצמה בהשפעת תשומת-לבו וחמימותו של הבעל, אלא שהוא היה קצין בצבא ובמהרה הוצב מעבר לים בלא שיכלה להצטרף אליו. בפרידה חוותה חרדה חמורה.

יש לציין שבתגובה להעדרו של בעלה לא נראו דכאון או עצבות של געגועים אליו. זו היתה פניקה בגלל התפוררות בתוכה, משהו שנתקיים תודות לנוכחות בעלה ותשומת-לבו המתמדת. היא היתה פרוח שכמש בהיעדרו של גשם. מכל מקום, עזרה לא צפויה באה לה בעקב מחלה פתאומית של אמה. אביה פנה אליה בהפצרה דחופה שתבוא לטפל באם. במשך השנה שנמשכה מחלת אמה, היא היתה היא עצמה כפי שלא היתה מעולם וזאת במונחיה שלה. היא היתה ציר הבית. לא היה זכר לפניקה עד לאחר מות אמה, כשהחשש לעזוב את המקום שבו הגיעה לבסוף למשמעות שכזאת, ולהצטרף לבעלה — העסיק מאד את מחשבתה. חוויוֹתיה בשנה האחרונה הביאוה לחוש בפעם הראשונה שהיא הגנה בת להוריה. ומול חוויה כזאת, עובדת היותה אשה לבעלה הפכה למיותרת קמעא.

היעדר הצער על מות אמה היה בולט. אבל בו בזמן החלה לגלגל את סיכויי היוותרה לבדה בעולם. אמה מתה, אחר-כך ימות גם אביה, ואולי גם בעלה: "ומעבר לזה מאומה..." סיכויים אלה לא דיכאוה, הם הפחידוה. ואז הצטרפה לבעלה מעבר לים וניהלה חיים עליונים במשך כמה שנים. היא נזקקה לכל תשומת-הלב שיכול היה להעניק לה, אבל זו הלכה ופחתה. היא נעשתה חסרת-מנוח וחסרת-סיפוק. גשוואיהם הגיעו עד משבר והיא חזרה לגור בדירה לונדונית עם אביה. אז הפכה לפלגשו של פסל, ולמודל שלו. כך חיתה שנים אחדות עד שראיתה בהיותה בת עשרים ושמונה.

כך התבטאה על הרחוב: "ברחוב אנשים באים והולכים לעסקיהם. לעתים רחוקות את פוגשת מישהו שמכירך; וגם אם מכירים, הרי רק גיע-ראש והם ממשיכים לדרכם או לכל היותר מפטפטים אתך דקות אחדות. איש אינו יודע מי את. כולם טרודים בתוך עצמם. איש אינו שם לב אליך". סיפרה על אנשים המתעלפים ברחוב ולאיש לא איכפת. בעקבות מקרים כאלה והרהורים עליהם נתקפה חרדה.

החרדה פקדה אותה בהיותה לבדה ברחוב או בהרגישה בדידות. אם לא יצאה ביחידות או פגשה אדם שהכירה היטב — לא חשה כל חרדה. בדירת

אביה נמצאה לעתים קרובות לבדה אבל שם זה היה שונה. שם מעולם לא הרגישה בדידות ממש. היא הכינה ארוחת-בוקר לאביה, והאריכה ככל האפשר בסידור המיטות ובניקוי הבית. שעות היום נתמשכו מעט, אבל לא יותר מדי. "הכל היה מוכר". היתה שם כורסתו של אביה ומקטרתו. היתה תמונת אמה על הקיר, המשקיפה אליה. כל החפצים המוכרים מילאו כביכול את הבית בנוכחותם של האנשים שלהם השתייכו או שהיוו חלק מתייהם. וכך, על אף שהיתה לבדה בבית, תמיד נמצא אתה מישוהו בדרך מגית. אבל מגיה זאת התנדפה ברעש ובאנונימיות של הרחוב הטרוד.

יישום בלתי רגיש של מה שאמור להיות התיאוריה הפסיכואנליטית הקלסית של היסטריה, לגבי פציינטית זאת, היה מנסה להציג אשה זו כאילו קשורה היא באופן ליבידינלי בלתי מודע אל אביה, וכתוצאה מכך היא טעונה באשמה בלתי-מודעת יחד עם צורך בלתי מודע ו/או פחד מעונש. כשלונה לפתח קשרים ליבידינליים יציבים הרחק מאביה ייראה כתומך בהשקפה זאת, ביחד עם החלטתה לחיות עמו וכך לתפוס את מקום אמה, והעובדה שבילתה את מרבית יומה, כאשה בת עשרים ושמונה, בעצם במחשבה עליו. מסירותה לאמה במחלתה האחרונה תהא בחלקה תוצאה של האשמה הבלתי מודעת על האמביוולנציה הבלתי מודעת כלפיה, וחר-דתה במות אמה תהא החרדה מול רצונה הבלתי מודע לראות בהתגשמות מות אמה. וכך הלאה והלאה*.

בכל זאת, את הבעיה המרכזית או המכרעת בחיי פציינטית זאת אין לחפש ב"לא מודע" שלה; הוא פתוח לפניה כמו לפנינו (על אף שאין זה אומר שהיא ידעה את כל המתרחש בה).

הנקודה המרכזית שסביבה נעים כל חייה היא היעדרה של אוטו-נומיה אוטולוגית. אם אין בנמצא אדם אחר המכיר אותה, או אם אינה מצליחה לקיים נוכחות אדם זה בהיעדרו — הרי שתחושת והותה העצמית אוזלת ממנה. הפניקה שלה היא בהיטשטשות הווייתה. כמה כטינקר בל. כדי להתקיים היא זקוקה למישהו נוסף שיאמין בקיומה. עד כמה דרוש היה לה שמאבה יהא פסל ושהיא תשמש לו כמודל! עד כמה בלתי נמנע, שבעת שקיומה לא הוכר, היא הוצפה בחרדה. לגביה, להיות פירושו להיות אורח, ולא כעובר-אורח אלמוני או מכר מקרי, שכן צורת ראייה

* תרומות פסיכואנליטיות רבות ערך במיוחד לעיצוב סימפטום "היסטרי" לכאורה, ר. סגל (1954).

כזו היתה זאת שאיבנה אותה. אם נראתה כאלמונית, כמישהו סתמי או כדבר, הרי שלא היתה אף אחד. היא היתה כפי שנראתה. אם לא היה איש שיראנה, ברגע מסוים, היה עליה לנסות להעלות מישהו (אב, אם, בעל, מאהב, לפי התקופה בחייה) שלגביו היא חשה עצמה משמעותית, שלגביו היתה אדם, ולדמיין את עצמה בנוכחותו. אם אותו אדם שבו תלתה את הווייתה עזב או נפטר, לא היה בכך ענין להצטער עליו, אלא סיבה לבהלה.

אין להעתיק את בעייתה המרכזית לתחומי ה"לא-מודע". אילו גילינו שיש לה פנטזיה בלתי מודעת של היות זונה, לא היה בכך הסבר לחרדתה מפני יציאה לרחוב, או לדאגתה לגבי נשים הנופלות ברחוב ואיש לא עוזר להן לקום על רגליהן. נהפוך הוא. את הפנטזיה הבלתי-מודעת יש להסביר ולהבין במונחי הבעיה המרכזית הקשורה בהווייתה העצמית, הווייתה לעצמה. הפחד להישאר לבדה איננו "הגנה" מפני היות ליבידינליות אינר-צסטראוזיות או אוננות. יש לה היות אינצסטואוזיות. הזיות אלה היו הגנה כנגד אימת הלבד, כפי שהיה כל "הקבעון" שלה על היותה בת. הן היו אמצעי של התגברות על חרדתה להישאר עם עצמה. להזיות הבלתי-מודעות של פציינטית זאת היה מובן שונה לחלוטין. אם עמדתה האכזיבטנציאלית הבסיסית היתה כזאת שיש לה נקודת מוצא בתוך עצמה, כמו בקשת סיפוק. כפי שזה היה, היו חיייה המיניים והזיותיה בגדר מאמצים, שלא על מנת להשיג סיפוק, אלא כדי לחדש בטחון אונטולוגי ראשוני. במעשה האהבה הושגה אשליה של בטחון כזה, ועל בסיס אשליה זו היה סיפוקה אפשרי.

תהא זו טעות עמוקה לכנות אשה זאת נרציסטית בכל שימרש שהוא של המושג. היא לא היתה מסוגלת להתאהב בהשתקפותה. ותהא זאת טעות לנסח את בעייתה במונחי שלבים של התפתחות פסיכוסקסואלית — אוראלי, אנאלי או גניטאלי. היא נתלתה במיניות כב"קש" משרק הגיעה לגיל המתאים. היא לא היתה פריגידיית. אורגזם יכול היה לספק אותה פיסית אם באורח זמני חשה בטחון במובן האונטולוגי. היא חיתה את רגעיה הטובים ביותר בעת קשר מיני עם אדם שרחש לה אהבה (שהיתה מסוגלת להאמין שהיא נאהבת). אבל רגעים כאלה היו קצרים. היא לא יכלה להיות לבדה או להניח למאהבה להיות לבדו אתה. הצורך שלה להיראות יכול היה להוביל ליישום תווית של "קלישה" אחרת,

זו של אכסיביציוניזם. ושוב, למונח כזה יש תוקף רק אם הוא מובן באורח אכזיסטנציאלי. כך, ונדון בזאת ביתר הרחבה מאוחר יותר, היא "הציגה" את עצמה בלא "לתת" את עצמה. כלומר, היא חשפה את עצמה כלפי חוץ בעודה מחזיקה ומעכבת את עצמה כלפי פנים. היא היתה תמיד בודדה ולבדה למרות שבאופן שטחי לא היה הקושי שלה להיות ביחד עם אנשים אחרים; הבעיה כמעט שלא היתה קיימת כאשר היתה מצויה יחד עם אדם אחר. אבל ברור שתפיסתה את קיומם האוטונומי של אנשים אחרים היתה קלושה ממש כפי שהיתה אמונתה באוטונומיה העצמית שלה; אם לא היו לידה — הרי שלגביה חדלו להתקיים. אורגזם היה אמצעי להשתייך לעצמה, בהחזיקה בזרועותיה את הגבר שהשתייכה אליו. אבל היא לא יכלה להיות עצמה בפני עצמה, וכך לא יכלה להיות עצמה בכלל.

מ ק ר ה ב'. תופעה מעניינת ביותר, שהבחינו בה במשך מאות בשנים, אבל עדיין לא קיבלה את הסברה המלא, היא זאת שבה האדם נראה כנושא אישיות שאינה שלו. אישיותו של אדם אחר ה"כופה" כביכול את עצמה עליו ומוצאת ביטוי בדבריו ופעולותיו, בעוד שאישיותו שלו כאילו "נעלמה" או "אבדה" באופן זמני. זה קורה בדרגות חולניות שונות. ניתן להבחין באותו תהליך בסיסי החל מן הצורה הפשוטה והקלה שבה מישהו "כמוהו כאביו" או "שמזגה של אמה מתבטא דרכה" ועד למצוקתו הקיצונית של אדם המוצא עצמו כפוי לשאת תכונות של אישיות שנואה עליו או זרה לגמרי לרוחו.

תופעה זאת היא מן החשובות ביותר שבנסיבות הקרע שבתחושת הזהות העצמית כשזה חל באופן כפייתי ובלתי-רצוני. הפחד מפני התרחשות זאת הוא אחד הגורמים בפחד מפני היבלעות והיפרצות. האדם עלול לחשוש מלחבב מישהו, שכן הוא מוצא עצמו אנוס להידמות לכל מי שהוא מחבב. כפי שאנסה להראות אחר כך, זהו אחד המניעים לנסיגה סכיופרנית. הדרך שבה עוברות אישיותו ועצמיותו של האדם שינוי עמוק, אפילו עד כדי איום באבדן זהות עצמית ותחרשת מציאות, תוך כדי היבלעות בתת-זהות זרה שכזאת, מודגמת במקרה הבא:

גב' ד', אשה בשנות הארבעים, הציגה תלונה התחלתית של פחד עז, אם כי לא מוגדר. היא טענה שהיא מפחדת מכל דבר, "אפילו מהשמים". היא התלוננה על תחושה מתמדת של אי-סיפוק, על התפרצויות כעס אין-ספור כנגד בעלה, ובמיוחד על "חוסר תחושת מהימנות". הפחד שלה היה "כאילו

מישהו מנסה להתרומם בתוכי ולצאת דרכי". היא חששה מאד שמא היא דומה לאמה, שאותה שנאה. מה שכנתה "חוסר מהימנות" בעצמה היתה הרגישה של כשלון ומבוכה, שהיא קישרה לעובדה שכל מה שעשתה, מעולם לא נשא חן מלפני הוריה. אם עשתה דבר, ונאמר לה שאינו נכון, כל דבר אחר שניסתה גם הוא לא היה נכון. היא היתה בלתי מסוגלת לגלות, כפי שביטאה זאת, "מה הם רצו שאהיה". היא כעסה עליהם יותר מכל על שלא אפשרו לה בשום דרך שהיא לדעת מי או מה היא באמת, או מי או מה עליה להיות. היא לא יכלה להיות לא רעה ולא טובה עם "מהימנות" כלשהי, שכן הוריה היו, או שחשה שכך היו, לגמרי לא-צפויים ובלתי-מהימנים בביטויי אהבה או שנאה, אישור או גנאי. במבט אחורה, היא הגיעה למסקנה ששנאוה. אבל בזמנו, אמרה, היתה מבולבלת מדי בגללם ולהטטה לגלות מה היא אמורה להיות — מכדי להיות מסוגלת לשנאם או לאהבם. עכשיו, אמרה, היא מחפשת עידוד, והיא מצפה שאנחה אותה בדרך שעליה ללכת בה. היא ראתה את עמדת הבלתי-מכוונת קשה במיוחד לשאתה, שכן נראתה לה כחזרה על עמדת אביה: "אל תשאלי שאלות, ולא יסופרו לך שקרים". לזמן קצר, הופיעה אצלה חשיבה כפייתית, והיא היתה אנוסה לשאול שאלות כגון "לשם מה זה?" או "למה זה?" ולספק לעצמה תשובות. היא פירשה זאת כנסיון להפיק חיזוק ממחשבותיה שלה, שכן לא יכלה להשיגו מאף אחד אחר. היא התחילה להיות מדוכאה מאד והרבתה בתלונות על הרגשותיה, שהן ילדותיות כל-כך. היא דיברה הרבה על רחמיה על עצמה.

בשלב זה נראה לי ש"היא" אינה מרחמת באמת על האני האמיתי שלה. היא נשמעה לי הרבה יותר כאם קנטרנית המתאוננת על ילד קשה. ואמנם אמה, נדמתה "כיוצאת ממנה" כל הזמן, מתלוננת על הילדותיות "שלה" וכך נראה לא רק ביחס לתלונות ש"היא" טפלה על עצמה, אלא גם במובנים אחרים. למשל, כאמה, היתה צווחת ללא-הרף על בעלה ובנה, כאמה * שנאה את כולם, וכאמה בכתה ובכתה. ובאמת, החיים היו לה בגדר אומללות מתוך עצם העובדה שמעולם לא יכלה להיות היא-עצמה, אלא היתה אנוסה להיות אמה. היא ידעה, מכל מקום, שכאשר היא חשה בודדה, אבודה, נפחדת ומבולבלת — היא היתה יותר עצמה. היא ידעה גם שהיא נוטה

* כלומר, כפי שהיה מושגה שלה אודות אמה. מעולם לא פגשתי באם ולא היה לי כל מושג האם היה בדמיונותיה בקשר לאם דמיון כלשהו לאדם כאדם אמיתי.

לכעס, לשנאה, לצווחה, לבכי או למריבה, משום שאם נהגה כך (כלומר, כאמה) שוב לא הרגישה כה נפחדת (אכן, במחיר של אי-היותה עוד היא-עצמה). מכל מקום, עקב תמרון זה היא נמצאה מעונה, לאחר שוך הסערה, על-ידי תחושת אפסות (מתוך שלא היתה היא-עצמה) ושנאה של האדם שהיא ייצגה (אמה) ושל עצמה על כפילותה העצמית. במובן מסוים היה על פצייניטית זאת, מרגע שנעשתה מודעת לאמצעי מוטעה זה של התגברות על חרדה שנחשפה לה כשהיא היא-עצמה — להחליט האם הימנעות מחוויית חרדה כזאת, על-ידי הימנעות מהיות היא עצמה, אינה בגדר טיפול שהוא גרוע מן המחלה. התסכול שחוותה אתי, שהביאה לשנאה עזה כלפי, לא היה ניתן להסבר מלא על-ידי תסכולם של דחפים אגרסיביים או ליבידינליים בהעברה, אלא היה יותר בגדר מה שניתן לכנות תסכול אכזיסטנציאלי הנובע מן העובדה שאני, מתוך שמנעתי ממנה את ה"חיוק" שהיא חיפשה, בכך שלא אמרתי לה מה עליה להיות, והכרחתי אותה להחליט בעצמה איזה אדם עליה להיעשות. ההרגשה שנש-ללה ממנה זכות הקיום משום שהוריה לא מימשו את אחריותם כלפיה בכך שלא סיפקו לה הגדרה עצמית שתשמש כנקודת-מוצא בחיים, קיבלה חיוק מתוך סירובי להגיש לה "חיוק" שכזה. אבל רק על-ידי מניעה שכזאת אפשר היה לספק לה מערכת שבה היתה יכולה ליטול אחריות זאת על עצמה.

במובן זה, היה תפקיד הפסיכותרפיה, אם נשתמש במונחי יספרס, להפעיל את תרופתו של הפציינט. חלק גדול מאומנות הפסיכותרפיה מונח ביכולת הפעלה זאת.